

Корупція як соціальне явище у вимірі соціологічного аналізу

Чумаченко Д. С., Класичний приватний університет

Розглянуто феномен корупції як соціального явища у вимірі класичних і сучасних соціологічних теорій. Визначено, що класична соціологічна думка виділяє три основні моменти в розумінні корупції як соціального явища: по-перше, певні моделі поведінки, що мають обумовленість в ненормальних формах розподілу праці, виникнення опосередкованих надлишкових ланок; по-друге, дефіцит або привласнення інституційних ресурсів у ситуації дисфункціональності соціальних інститутів; по-третє, використання іллегальних практик для досягнення визнаної в суспільстві легітимної мети. З'ясовано, що в теоріях соціальної взаємодії корупція і корупційні відносини розглядаються як стосунки соціального обміну винагородами і втратами; інтерпретація суб'єктами корупційних відносин символів та значень, що транслюються партнерами, прогнозування можливостей взаємовпливу і визначення ситуації взаємодії; корупційні взаємовідносини соціальних мікроутворень, в яких здійснюється певного роду діяльність з точки зору управління створюваними враженнями та визначення ситуації. Встановлено евристичність некласичної соціологічної традиції, яка робить дослідницький акцент на виявленні суб'єктного вимірювання корупції, переводячи в режим дослідження практичного відчуття, хабітуалізації корупційних схем і визначення корупції як масової стратегії у контексті індивідуального та колективного досвіду в умовах слабкості або змінюваності інституційних регуляторів поведінкових практик.

Ключові слова: корупція; соціальна практика; корупційна практика; соціальна дія; соціальна взаємодія; соціальний обмін; хабітуалізація; життєвий світ

Corruption as a social phenomenon in the measurement of sociological analysis

Chumachenko D. S., Classical private university

The article deals with the phenomenon of corruption as a social phenomenon in the measurement of classical and contemporary sociological theories. In the context of the structural-functional approach, corruption practices have meaning only in the structural interdependence, in that, despite the variety of forms of manifestation, they are invariant in relation to the societal level. In the understanding of corruption practices, two things are important: the lack of institutional resources and the mutual provision of services. Considering that corrupt practices operate in a society at the level of group interaction, structuralists come to the conclusion that it is necessary to close and concentrate research efforts on the consideration of the activities of state structures characterized as structures of closed action. As a result, representatives of the classical sociological thought (E. Durkheim, M. Weber, T. Parsons, R. Merton), as advocates of the discussion of corruption as differences between socially acceptable goals and acceptable means of their achievement, define corruption as a practice with motives and quite legitimate goals, and use legal means of implementation for this. A meaningful theoretical and methodological approach in sociology for understanding corruption is the theory of social interaction, within which the scientific value is the theory of social exchange of J. Humans, symbolic interactionism (Dzh. Med, G. Blumer), dramatic approach of I. Hoffman. It is found out that in theories of social interaction corruption and corrupt relations are considered as: relations of social exchange with rewards and losses; as an interpretation of the subjects of the corruption relations of symbols and values transmitted by partners, forecasting of possibilities of mutual influence and definition of a situation of interaction; as a corruption relationship between social microforms, in which some kind of activity is carried out from the point of view of managing the created impressions and determining the situation. It is determined that the non-classical sociological tradition (P. Bourdieu, J. Habermas, E. Giddens) makes research emphasis on revealing the subject dimension of corruption. The need for a corrupt act is due to the limited resources of the subject and the inability to overcome such limitations in the framework of existing generally accepted norms. The choice of the subject of corruption behavior is a form of risk behavior as a result of low confidence in social institutions, as well as inadequate interpersonal trust of the client towards the subjects of the normative system that generates corruption. Among the contemporary sociological approaches to explaining the phenomenon of corruption, an idealistic-philosophical approach, a revisionist school of corruption analysis and market-centric approaches are highlighted.

Keywords: corruption; social practice; corruption practice; social action; social interaction; social exchange; habituation; life world

Коррупция как социальное явление в измерении социологического анализа

Чумаченко Д. С., Класический приватный университет

Рассмотрен феномен коррупции как социальное явление в измерении классических и современных социологических теорий. Определено, что классическая социологическая мысль выделяет три основных момента в понимании коррупции как социального явления: во-первых, определенные модели поведения, имеющих обусловленность в ненормальных формах разделения труда, возникновения опосредованных избыточных звеньев; во-вторых, дефицит или присвоение институциональных ресурсов в ситуации дисфункциональности социаль-

них інститутів; в-третьєх, використання іллегальних практик для досягнення признаної в суспільстві легітимної цілі. Установлено, що в теоріях соціального взаємодіяння корупція і корупційні відносини розглядаються як відносини соціального обміну винагородженнями і втратами; інтерпретація суб'єктами корупційних відносин символів і значень, які транслюються партнерами, прогнозування можливостей взаємодіяння і визначення ситуації взаємодіяння; корупційні відносини соціальних мікрооб'єктів, в яких здійснюється визначеного роду діяльність з точки зору управління створюваними враженнями і визначення ситуації. Установлено евристичність неklasическої соціологічної традиції, роблящої дослідницький акцент на виявленні суб'єктного виміру корупції, переводя в режим дослідження практичного відчуття, хабутилізації корупційних схем і визначення корупції як масової стратегії в контексті індивідуального і колективного досвіду в умовах слабкості або змінюваності інституціональних регуляторів поведінкових практик.

Ключеві слова: корупція; соціальна практика; корупційна практика; соціальне діяння; соціальне взаємодіяння; соціальний обмін; хабутилізація; життєвий світ

Постановка проблеми.

На думку багатьох міжнародних та українських експертів, корупція є сьогодні в Україні найважливішою проблемою, більше того – головною загрозою нормального розвитку суспільства. В умовах тотальної корумпованості всіх галузей влади на всіх рівнях принципово неможливо вирішити жодну соціальну, економічну чи політичну проблему. Негативні наслідки, породжувані цим явищем, не тільки перешкоджають прогресивному, поступальному розвитку суспільства, але й являють серйозну загрозу інтересам національної безпеки країни. Найбільш проблемною характеристикою явища корупції стало те, що воно почало сприйматись на повсякденному рівні як суспільна норма, хоча на рівні вербальних висловлювань більшість населення декларативно підтримує думку про небезпечність цього явища.

Аналіз досліджень і публікацій.

Складність і актуальність вивчення корупції як соціального феномена обумовлює підвищений інтерес із боку дослідників до даної проблеми. Її вивченням займається цілий ряд соціальних та гуманітарних наук: економіка, соціологія, політологія, історія, юридичні науки та інші. В останні роки почав поступово зростати інтерес до наукового комплексного осмислення корупції, число наукових публікацій різко зросло. Поглибленому дослідженню цього феномена присвячені роботи К. Абдієва, С. Алатаса, Л. Аркуші, Л. Багрій-Шахматова, В. Борисова, Ю. Бауліна, В. Байдука, П. Геги, О. Гіди, М. Гончаренка, О. Дульського, А. Закалюка, В. Зеленецького, О. Кальмана, В. Клименка, М. Корнієнко, С. Ліпсета, М. Мельника, Н. Матюхіної, М. Михальченка, Є. Невмержицького, С. Омельченка, А. Редька, С. Роуз-Екермана, А. Сафоненка, О. Светлова, В. Сіренка, В. Тація, О. Терещука, М. Хавронюка, К. Фрідріха, Ф. Шульженка, В. Чеховича.

Корупція як соціальне явище в контексті соціологічної теорії розглядається в рамках класичної і неklasическої соціологічної думки. В рамках класичної соціології корупція комплексно розглянута в теорії солідарності Е. Дюркгейма, теорії соціальної дії М. Вебера, структурно-функціонального аналізу Т. Парсонса і Р. Мертона, теорії

соціального обміну Дж. Хоманса, теорії символічного інтеракціонізму (Дж. Мід, Г. Блумер), драматургічного підходу до інтерпретації соціальної взаємодії І. Гофмана.

Отже, аналітичний огляд літератури з проблеми корупції свідчить про те, що їй присвячено достатньо велику кількість робіт, у яких вивчаються найрізноманітніші питання, пов'язані з даним явищем, але недостатньо систематизовано можливості соціологічного аналізу корупції як соціального явища та інтерпретаційні схеми в різних соціологічних теоріях і концепціях.

Формулювання цілей статті.

Метою дослідження є аналіз та інтерпретація корупції як соціального явища в контексті різних теоретико-методологічних підходів у соціологічній науці.

Виклад основного матеріалу.

Корупція – багатогранне поняття, що включає безліч аспектів економічного, правового, політичного характеру, а тому його слід розглядати в міждисциплінарному контексті. Тому важливо відзначити, що до визначення корупції існує різноманіття підходів. Багато дослідників називають це явище кримінологічним, хоча є і така точка зору, що «корупція – поняття не стільки правове, скільки соціальне і моральне» [1, с. 91]. Аналіз сучасної наукової літератури демонструє значну кількість визначень корупції, узагальнивши які можна констатувати, що розуміння корупції залежить від кута зору, під яким його намагаються дослідити фахівці різних галузей науки. Запропоновані авторами дефініції притаманні саме тим наукам, представниками яких вони є, зокрема економічній науці, теорії управління, соціології, юридичним наукам.

Розглянемо феномен корупції з позиції соціологічного підходу. Так, класична соціологічна традиція не виводить на розуміння корупції як самостійної теоретичної проблеми. Основним «антикорупційним» положенням можна вважати концепцію соціальної аномії Е. Дюркгейма, в яку включається не тільки зниження авторитету і не-ефективність соціальних норм, безвір'я індивіда в інституційний порядок, але і те, що можна описати як розрив системи органічної солідарності. Згідно Е. Дюркгейму, сучасне суспільство будується

на розподілі праці. Корупція в цій схемі виступає паразитуючим, патологічним явищем, що використовує недоліки та упущення правової, політичної і економічної системи. З корупцією можна пов'язати діяльність груп, що керуються мотивами незаконної наживи, груп за соціальними якостями несучасних, пов'язаних із соціально-профільним статусом, із тим, що посада і монополія на ресурси створюють систему соціальної залежності – підпорядкування [4].

Отже, корупція виступає як невластиве сучасному суспільству явище, неусунене в суспільних структурах, як результат соціальної аномії та «інтоксикації» суспільного організму незаконними, нелегітимними операціями. Подолання корупційних схем, якщо слідувати логіці Е. Дюркгейма, полягає в підвищенні ефективності соціальних норм та інституційної довіри, в злагоженості розподілу праці і виконанні державними структурами правових та соціальних зобов'язань перед суспільством. Таким чином, концепція Е. Дюркгейма підкреслює роль моральних і правових феноменів у подоланні корупції як деформації соціальної солідарності.

Аналізуючи концептуальні підходи М. Вебера до соціології як до науки про соціальну дію, слід зазначити, що він звертав головну увагу на той об'єктивний сенс, який окремі актори додають своїм діям у їх взаємних орієнтаціях в рамках конкретних соціально-історичних контекстів. М. Вебер вважав, що поведінка, позбавлена такого суб'єктивного значення, виявляється за межами сфери інтересів соціології. М. Вебер виділяв чотири основних типи соціальних дій:

1) цілерациональна, в якій має місце відповідність цілей і засобів дії;

2) ціннісно-раціональна, в якій дія здійснюється заради якоїсь цінності;

3) афективна, що базується на емоційних реакціях людей;

4) традиційна, що відбувається відповідно до традицій і звичаїв [16, с.31]. Тим самим можна підкреслити, що ці типи соціальних дій характерні і для пояснення корупції як соціального феномена та системи практичних дій. Її виникнення ведеться з погляду раціональності, залежної від потреб населення, можливостей соціально-економічної і політичної системи, що детермінується ціннісно-нормативною системою конкретно-історичного суспільства, етичних принципів досягнення політичної влади. Тому він особливо підкреслює, що критерієм виділення корупційних практик, як нормативних моделей поведінки, стає навмисний акцент на соціальне, на витягання і підвищення ефективності соціальної дії.

У підході представників структурно-функціонального аналізу (Т. Парсонс, Р. Мертон [8], [11]) новачийним, таким, що розширює сферу дослідження корупції, є положення про антиномію партикулярних і універсальних норм, про шляхи інте-

грації соціальних груп у суспільне життя і впливи на рівень відхилення від норм та отримання незаконних соціальних переваг ступеня засвоєння суспільних зразків і норм. Згідно цієї концепції, суспільство знаходиться в стані нерівноваги, якщо інтегруючі норми ослаблені або діють декларативно, також як і соціальні інститути показують високий ступінь дисфункціональності, заміщення явних функцій латентними, що пов'язані з використанням інституційних ресурсів для задоволення інтересів певних груп. Структурно-функціональний аналіз дає опис корупції з погляду функціональності, того, які функції і яким суспільним запитам задовольняє корупція. Подібна постановка питання виводить на розуміння корупційних практик як практик, пов'язаних із рівнем аналізу соціальної дії, з особистістю, як системи мотивацій, емоцій та ідей, інтерналізованих кожним індивідом. В аналізі корупції потрібно з'ясувати, яким чином агент, через якого здійснюється системна діяльність, виступає як носій корупційних практик.

Отже, в контексті структурно-функціонального підходу корупційні практики мають сенс лише в структурній взаємозалежності, в тому, що, не дивлячись на різноманітність форм прояву, вони інваріантні по відношенню до соціального рівня. У розумінні корупційних практик важливими є два моменти: дефіцит інституційних ресурсів та взаємне надання послуг. Вважаючи, що корупційні практики діють в суспільстві на рівні групової взаємодії, структуралісти доходять висновку про необхідність замикання і зосередження дослідницьких зусиль на розгляді діяльності державних структур, які більшою мірою, згідно Р. Мертона [8], характеризуються як структури замкнутої дії. Можна також сказати, що, будучи прихильниками обговорення корупції як розбіжності між соціально прийнятними цілями і прийнятними засобами їх досягнення, корупція визначається як практики, що мають мотиви і цілком легальні цілі, причому використовують для цього легальні способи реалізації.

Таким чином, класична соціологічна думка (Е. Дюркгейм, М. Вебер, Т. Парсонс, Р. Мертон) виділяє три основні моменти в розумінні корупції як соціального явища: по-перше, певні моделі поведінки, що мають обумовленість в ненормальних формах розподілу праці, виникнення опосередкованих надлишкових ланок; по-друге, дефіцит або привласнення інституційних ресурсів у ситуації дисфункціональності соціальних інститутів; по-третє, використання іллегальних практик для досягнення визнаної в суспільстві легітимної мети.

Значимим теоретико-методологічним підходом у соціології для розуміння корупції є теорія соціальної взаємодії, в рамках якої евристичну цінність мають теорія соціального обміну Дж. Хоманса, символічний інтеракціонізм (Дж. Мід, Г. Блумер), драматургічний підхід І. Гофмана.

Так, згідно Дж. Хомансу, суспільство в цілому формується і структурується на основі тих же процесів обміну, які викликають формування соціальних груп. Суб'єкт, що діє – це людина, яка раціонально прорачує вигоду. Дж. Хоманс близький до позиції соціального реалізму: відстоюючи свою стратегію розуміння соціально-культурних явищ, він швидше зводить загальні соціальні закони до загальних психологічних, вважаючи за краще аналізувати явища на мікрорівні, тобто в міжособових стосунках і малих групах [12, с. 322-323]. Отже, корупцію в теорії обміну можна розглядати як соціальну взаємодію соціальних суб'єктів, яка заснована на раціональному мотиві отримання вигоди в матеріальному і соціальному аспектах при мінімізації витрат, незважаючи на іллегальний спосіб досягнення мети.

Для аналізу корупції через призму соціальної взаємодії також є цікавою теорія символічного інтеракціонізму, яку сформулював американський філософ і соціолог Дж. Мід. Розглядаючи вчинки людини як соціальну поведінку, засновану на комунікації, в якій вона реагує не тільки на дії, але й на наміри інших людей, Дж. Мід виділив два типи дій: значущі й незначущі. Для усвідомлення мотивів дії людини слід уявити себе в її ролі. Значущі події набувають символічного значення, коли поняття дія чи предмет символізують, або виражають зміст іншого поняття, дії або предмета. А взаємодія між людьми є безперервним діалогом, у процесі якого вони спостерігають та осмислюють наміри один одного і реагують на них [10].

Незважаючи на біхевіористську спрямованість теорії символічного інтеракціонізму, корупційні дії та практики як взаємодію соціальних суб'єктів можна розглядати як формування єдиного символічного і значеннєвого простору взаємовідношень, що створює основу взаємовідносин на основі групових і організаційних цінностей та норм, які однаково інтерпретуються всіма суб'єктами взаємодії. Таким чином, основним механізмом соціальної взаємодії суб'єктів корупційної поведінки є інтерпретація символів і значень, що транслюються партнерами, прогнозування можливостей взаємовпливу та визначення ситуації взаємодії. Цю здатність суб'єкта взаємодії підкреслили в своїй концепції визначення ситуації У. Томас і Д. Томас: «Якщо люди визначають ситуації як реальні, то вони реальні за своїми наслідками» [14, с. 26].

Залежність процесу взаємодії від інтерпретації значень вчинків наводить на те, що дії індивідів набувають характеру управління враженнями інших людей. Цей аспект соціальної взаємодії виділив І. Гофман у знаменитій книзі «Презентація себе в повсякденному житті», визначивши свою версію символічного інтеракціонізму як драматургічного аналізу або теорії управління враженнями, увібравши в себе основні положення символічного інтеракціонізму [5]. Серед основних положень підходу І. Гофмана в контексті дослід-

ження корупції як соціальної взаємодії можна виділити наступні:

1) суб'єкти взаємодії повинні проявляти ситуативну відповідність або «практичне знання того, як поводитися в соціальних ситуаціях» [12, с. 271];

2) люди повинні продемонструвати відповідний рівень залученості в дану соціальну ситуацію;

3) суб'єкти взаємодії повинні бути доступними один для одного, інакше соціальна інтеракція повністю руйнуватиметься.

Фактором появи корупційних відносин у соціальній взаємодії є виникнення мотивації – сукупності факторів, механізмів і процесів, які забезпечують виникнення спонуки до досягнення необхідних для індивіда (групи) цілей.

Некласична соціологічна думка розглядає корупційні практики в контексті діяльнісного підходу. Згідно П. Бурд'є, корупція не субстанціональна, а є конфігурацією відносин між індивідуальними і колективними акторами. Оскільки люди переслідують різні інтереси в соціальних полях, то і корупція набуває різноманітних форм. Але основне те, що корупція є конкретною боротьбою між агентами і представляє механізм капіталізації не тільки легітимних, але й не легітимних засобів [2]. Важливо те, що корупційні практики є індикатором логіки приєднання – логіки, пов'язаної з тим, що, проявляючи зовні прихильність до цілей і норм пануючої групи, група, що приєдналася, діє на підставі своїх інтересів. Таким чином, можна констатувати, що корупційні відносини включені в аналіз осмислення соціальної реальності. Логіка практики така, що відносно всієї сукупності дій практична логіка – логіка, уловима тільки у дії – визначає схильність до корупції у певній ситуації.

Практичне відчуття, будучи складеною частиною габітусу, змушує індивіда діяти на основі схем колективного або індивідуального досвіду. Протиставляючи розумінню корупції як свідомому, навмисному спотворенню правових, соціальних або посадових норм, корупційні схеми як схеми габітусу, П. Бурд'є вважає, що корупційні практики включені в схему конкретної боротьби і на рівні хабітуалізації стають конкурентною перевагою. Пріоритет, який надає П. Бурд'є аналізу диспозиційних установок на корупційну діяльність, на дію особи відповідно до принципу габітусу, перемикає дослідницьку увагу на суб'єктно-мотиваційні основи корупційної діяльності, на розуміння корупційних програм як програм соціального самопрограмування.

Ю. Габермас розглядає суспільство як продукт людської взаємодії, що структурується нормами і цінностями, які дозволяють зрозуміти зміни, що відбуваються в соціальній системі [15, с. 17-18]. У концепції Ю. Габермаса корупція розглядається як «вид стратегічних дій, у яких два або більше учасників зобов'язуються обмінюватися відносинами шляхом успішної передачі грошей або влади, яка відбувається в обхід існуючих законів і нормативних відносин» [17, с. 244]. Корупція пояснюється

через категорію життєвого світу. Життєвий світ у концепції Ю. Габермаса виступає в плані комунікативної раціональності, тобто форми пізнання світу, орієнтованої на розуміння. Його можна назвати світом смислів, цінностей і традицій, якимось «резервуаром», з якого соціальні суб'єкти черпають засоби соціалізації і комунікації. Головний чинник корупції, що детермінує її – нормативна система, яка в рівній мірі припускає право і соціальні норми, вкорінені в культурі та соціальному середовищі, включаючи й морально-етичні.

Не менший інтерес для вивчення корупції, ніж концепція Ю. Габермаса, представляє теорія Е. Гіденса. Особливістю його концепції є те, що ті або інші елементи структури (інститути, групи або ціннісно-нормативні комплекси) не є як результатами, так і умовами системного відтворення, яке припускає постійну трансформацію інститутів в просторі і часі. Ключовим моментом у підході Е. Гіденса є те, що він розглядає дію і структуру як «дуальність». Це означає, що вони не можуть бути ізольовані один від одного: агент залучений в структуру, а структура включена в агента. Е. Гіденс відмовляється вважати структуру просто стримуючою, діючою як примус, але бачить її як стримуючою, так і такою, що надає можливість [4].

Як зазначають М. Макарова і Р. Вахрушев [7, с. 53-60], подібна дуальна модель дозволяє аналізувати корупцію як властивість структури, а не просто форму поведінки агента (агентів). Корупція, що розуміється як форма соціальних відносин у рамках соціологічного вивчення, припускає її аналіз як форми взаємодії суб'єктів, акторів, ресурсів, що володіють різним об'ємом у межах різного роду інститутів як нормативних систем. Поштовхом до корупційних відносин виступає ситуація, пов'язана з наявністю проблеми й невизначеності у полі суб'єкта в зв'язку з його обмеженим набором ресурсів. Проблема обмеженості ресурсів може бути викликана найрізноманітнішими чинниками, як об'єктивними, наприклад, недосконалістю нормативної системи, так і суб'єктивними, як відсутність у суб'єкта з тих чи інших причин бажання діяти в її рамках, незгода з нею.

Таким чином, із погляду соціологічних концепцій Ю. Габермаса і Е. Гіденса, будь-яка поведінка суб'єкта в системі соціальних відносин припускає її відтворюваність, тобто наявність у системі визначених практик, які підтримують її та обумовлюють її необхідність. Необхідність корупційного акту обумовлена обмеженістю ресурсів суб'єкта і неможливістю подолати подібну обмеженість у рамках існуючих загальноновизнаних норм. Вибір суб'єктом корупційної поведінки є формою ризикової поведінки як результату низької довіри до соціальних інститутів, а також недостатньої міжособистісної довіри клієнта до суб'єктів нормативної системи, що породжує корупцію.

Серед сучасних соціологічних підходів до пояснення феномену корупції існує багато інших

інтерпретаційних схем. Наприклад, О. Волянська виділяє ідеалістично-філософський підхід, ревізійністську школу аналізу корупції і ринково-центристські підходи (функціональний і неоліберальний підходи) [3, с. 206-212].

Так, представником ідеалістично-філософського підходу, відомого також як моралізаторський або конвенціональний, був К. Фрідріх, унесок якого в дослідження даного питання іноді не беруть до уваги [18]. Він розглядав корупцію як поведінку, що відхиляється від переважаючих у політичній сфері норм і яка обумовлена мотивацією одержання особистої вигоди за громадський рахунок. Традицію інституціонального підходу (аналізу корупції як девіантності еліт) також підтримували Д. Саймон, Д. Ейтцен, Д. Най та С. Хантінгтон. Вони виходили з припущення, що злочинність і девіація соціально зумовлені, задані на рівні суспільства. Це означає, що певні соціологічні чинники визначають наперед учинення злочинів як індивідами, так і організаціями. Найбільш важливими з цих чинників дослідники називають владну структуру як таку.

«Економічний» («ринково-центристський») – третій напрямок вивчення корупції формують концепції (наприклад, американських дослідників С. Роуз-Екерман, М. Олсона), які розглядають її як форму соціального обміну за умов надлишкового втручання держави у економічні процеси. При цьому також стверджується, що корупція може бути цілком функціональна, тому що є противагою бюрократизації. Вона виступає засобом прискорення процесів прийняття управлінських рішень та сприяє ефективному хазяйнуванню [13]. Представники цієї школи, зокрема Х. Абуєва, Д. Бейлі, Н. Лефф, К. Лейес, виступали проти одностороннього негативістського підходу до корупції як громадської патології. Навпаки, вони стверджували, що корупція може виконувати позитивні функції у плані інтеграції, розвитку та модернізації товариств третього світу.

Висновки.

Отже, корупція в контексті соціологічного знання розуміється як наслідок соціальної аномії, дисфункціональності соціальних інститутів і слабкості соціально-інтегруючих цінностей, а також пов'язується з реальною розбіжністю між існуючими заявленими цілями та іллегальними способами їх досягнення. Некласична соціологічна традиція робить дослідницький акцент на виявленні суб'єктного вимірювання корупції, переводячи в режим дослідження практичного відчуття, хабітуалізації корупційних схем і визначення корупції як масової стратегії в контексті індивідуального та колективного досвіду в умовах слабкості або змінюваності інституційних регуляторів поведінкових практик. Тому доцільним і перспективним напрямком досліджень корупції в сучасному суспільстві є розгляд її в контексті окремого виду соціальної практики.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ

1. Большой толковый социологический словарь (Collins): Пер. с англ. – М.: Вече, АСТ, 1999. – Т. 1 (А-О). – 544 с.
2. Бурдые П. Практический смысл / П. Бурдые. – СПб.: Алетейя, 2001. – 562 с.
3. Волянська О. В. Феномен корупції у фокусі соціологічного дискурсу / О. В. Волянська // Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. Сер. Філософія, філософія права, політологія, соціологія. – 2010. – № 4. – С. 206-212.
4. Гидденс Э. Устроение общества: Очерк теории структуризации / Э. Гидденс. – М.: Академический проект, 2005. – 528 с.
5. Гофман І. Презентація себе іншим в повсякденному житті / І. Гофман. – Київ: Канон-Прес-Ц, 2000. – 685 с.
6. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. Метод социологии / Э. Дюркгейм. – М.: Наука, 1991. – 575 с.
7. Макарова М. Н. Коррупция как предмет социологического анализа / М. Н. Макарова, Р. В. Вахрушев // Вестник Удмуртского университета. – 2012. – № 3. – С. 53-60.
8. Мертон Р. Социальная структура и аномия / Р. Мертон // Социологические исследования. – 1992. – № 4. – С. 91-96.
9. Мертон Р. Социальная теория и социальная структура / Р. Мертон. – М.: АСТ, 2006. – 873 с.
10. Мид Дж. Г. Интернализированные другие и самость / Дж. Г. Мид // Американская социологическая мысль: Тексты / под ред. В. И. Добренкова. – М.: Изд-во МГУ, 1994. – С. 224-227.
11. Парсонс Т. Структура социального действия / Т. Парсонс. – М.: Академический Проект, 2000. – 880 с.
12. Ритцер Дж. Современные социологические теории / Дж. Ритцер. – СПб.: Питер, 2002. – 688 с.
13. Роуз-Аккерман С. Коррупция и государство: Причины, следствия, реформы / С. Роуз-Аккерман. – М.: Логос, 2003. – 356 с.
14. Томас У. Определение ситуации / У. Томас // Человек и общество. Хрестоматия. – Киев: Ин-т социологии НАН Украины, 1999. – С. 24-28.
15. Управление общественными отношениями. – М.: Изд-во РАГС, 2005. – 400 с.
16. Широков Ф.И. Социология: теория и методы: Учебник / Ф. И. Широков. – М.: Экзамен, 2007. – 653 с.
17. Defflem M. Corruption, Law and Justice: a conceptual clarification / M. Defflem // Journal of Criminal Justice. – 1995. – № 3. – P. 243-258.
18. Friedrich C. J. The Pathology of Politics: Violence, Betrayal, Corruption, Secrecy, and Propaganda / C. J. Friedrich. – N.Y.: Harper & Row, 1972. – 297 p.

REFERENCES

1. Bol'shoj tolkovyj sociologicheskij slovar' [Great intelligent sociological dictionary] (1999). Moscow (in Russian).
2. Burd'e, P. (2001). Prakticheskij smysl [Practical sense]. SPb: Aleteja. [in Russian].
3. Voljans'ka, O.V. (2010). Fenomen korupcii' u fokusi sociologichnogo diskursu [The phenomenon of corruption in the focus of sociological discourse]. Visnyk Nacional'noi' jurydychnoi' akademii' Ukra'ny imeni Jaroslava Mudrogo, 4, 206-212. [in Ukrainian].
4. Giddens, Je. (2005). Ustroenie obshhestva: Oчерк teorii strukturacii [Organization of the Society: An Essay on Structure Theory]. Moscow: Akademicheskij proekt. [in Russian].
5. Gofman, I. (2000). Prezentacija sebe inshym v povsjakdennomu zhytti [Presentation to others in everyday life]. Kyiv: Kanon-Pres-C. [in Ukrainian].
6. Djurkgejm, Je. (1991). O razdelenii obshhestvennogo truda. Metod sociologii [About the division of social labor. Method of sociology.]. Moskva: Nauka. [in Russian].
7. Makarova, M.N., & Vahrushev, R.V. (2012). Korrupcija kak predmet sociologicheskogo analiza [Corruption as a subject of sociological analysis]. Vestnik Udmurtskogo universiteta, 3, 53-60. [in Russian].
8. Merton, R. (1992). Social'naja struktura i anomija [Social structure and anomaly]. Sociologicheskie issledovanija, 4, 91-96. [in Russian].
9. Merton, R. (2006). Social'naja teorija i social'naja struktura [Social theory and social structure]. Moskva: AKT.
10. Mid, J. G. Internalizirovannye drugie i samost' [Internationalized others and self]. Amerikanskaja sociologicheskaja mysl': Teksty (pp. 224-258). Moscow: MGU.
11. Parsons, T. (2000). Struktura social'nogo dejstvija [The structure of social action]. Moskva: Akademicheskij proekt. [in Russian].
12. Ritcer, J. (2002). Sovremennye sociologicheskie teorii [Modern sociological theories]. St. Petersburg.: Piter. [in Russian].
13. Rouz-Akkerman, S. (2003). Korrupcija i gosudarstvo: Prichiny, sledstvija, reformy [Corruption and the State: Reasons, Consequences, Reforms]. Moskva: Logos. [in Russian].
14. Tomas, U. (1999). Opredelenie situacii [Definition of the situation]. Chelovek i obshhestvo. Hrestomatija (pp. 24-28). Kiev: In-t sociologii NAN Ukrainy. [in Russian].
15. Upravlenie obshhestvennymi otnoshenijami [Public relations management]. (2005). Moscow: Izd-vo RAGS. [in Russian].

16. Shirokov, F.I. (2007). Sociologija: teorija i metody: Uchebnik [Sociology: Theory and Methods]. Moscow: Jekzamen. [in Russian].
17. Deflem, M. (1995). Corruption, Law and Justice: a conceptual clarification. *Journal of Criminal Justice*, 3, 243-258.
18. Friedrich, C.J. (1972). *The Pathology of Politics: Violence, Betrayal, Corruption, Secrecy, and Propaganda*. N.Y. : Harper & Row.

Чумаченко Денис Сергійович

Аспірант кафедри соціології та соціальної роботи
Класичний приватний університет
69000, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70-Б

Chumachenko Denis

Post-graduate student of the Department of Sociology and Social Work
Classical private university
70-b, Zhukovs'kogo Str., Zaporizhzhya, 69000

ORCID: 0000-0003-2563-3106

Email: chumachenkodenis@meta.ua

Цитування: Чумаченко Д. С. Корупція як соціальне явище у вимірі соціологічного аналізу / Д. С. Чумаченко // Науково-теоретичний альманах «Грані». – 2018. – Т. 21. – № 2. – С. 37-43.

Citation: Chumachenko, D. S. (2018) Koruptsiia yak sotsialne yavyshe u vymiri sotsiolohichnoho analizu [Corruption as a social phenomenon in the measurement of sociological analysis]. *Scientific and theoretical almanac «Grani»*, 21(2), 37-43.

Стаття надійшла / Article arrived: 07.02.2018

Схвалено до друку / Accepted: 16.02.2018